

LES ORDENANCES DELS BOTIGUERS DE LA BISBAL (1805)

PERE MOLAS RIBALTA

PETICIÓ D'UN NOU GREMI

L'any 1805, mitja dotzena de persones de la vila de la Bisbal van presentar a l'autoritat reial una petició per tal de poder formar nou un gremi de botiguers de teixits. Els seus noms eren : Josep Serra, Francesc i Anton Alba, Joan Maymir, Joan Puig i Puig, Josep Gali i Narcís de Prat. Tots ells es deien comerciants, i concretament es definien com a venedors de diferents menes de teixits⁽¹⁾.

La sol·licitud comportava una requisitòria contra el comerç ambulat. Aquesta activitat, sota el nom de «*buhoneros*», havia estat totalment prohibida. El 1781 i 1783, la legislació estatal l'havia condemnat plenament i havia ordenat la seva domiciliació, però segons podem veure sense gaire resultat. El memorial bisbalenc enumerava una sèrie de perjudicis que en la seva opinió causaven els venedors ambulants. Alguns d'aquests arguments eren de caràcter genèric i recordaven el contingut de la legislació estatal: els venedors ambulants enganyaven el públic, defraudaven la hisenda reial i perjudicaven la indústria nacional⁽²⁾. D'altres

(1) Arxiu de la Corona d'Aragó. Audiència. Volum. 1022, fols. 672 i ss.

(2) La reial cèdula de 25 de març de 1783 blasmava el «grave perjuicio que ocasionan a la Real Hacienda y al fomento y progresos del comercio...sin arraigarse ni establecerse». *Novísima Recopilación de las Leyes de España*, Madrid 1805. Reedició facsimil, Madrid 1976. Llibre IX, Títol VI, Llei XIII.

suposades raons tenien relació amb la posició geogràfica de la població (a la qual es considerava exposada al contraban per la seva relativa proximitat a la costa) i al moment concret, primer decenni del segle XIX, especialment afectat per epidèmies procedents del mar.

Arran de les dificultats econòmiques per les que passava aleshores la monarquia espanyola, es deia, calia que els comerciants fossin persones arrelades, conegudes, «de domicilio permanente, de abono o responsabilidad, de conocimientos adecuados»; és a dir, els botiguers de la Bisbal oferien d'ells mateixos la contrafigura dels venedors ambulants.

La consulta o informe que l'Audiència va redactar sobre la petició bisbalenca⁽³⁾ presentava sota una tonalitat negativa l'activitat dels venedors ambulants, el nombre dels quals, es deia, havia augmentat en els darrers anys. Els seus productes eren de baixa qualitat, enganyaven els compradors «incautos», no pagaven els impostos, etc. En resum, els arguments de sempre.

Els autors dels memorials eren conscients que les autoritats estatals ja no eren gaire favorables a la formació de gremis. Reconeixien que «los vaivenes e inestabilidad de las operaciones han hecho dudar por algunos momentos de su utilidad». Per aquesta raó feien una defensa de les corporacions, bo i reconeixent la necessitat de la seva reforma: «arregladas prudentemente». Deien que l'experiència havia desacreditat l'oposició dels economistes a l'existència dels gremis, i qualificaven les crítiques de «discursos abstractos». Aquest era un element clàssic de la posició defensiva dels gremis. També s'adduïen altres arguments de la teoria gremial: les corporacions d'oficis eren elements d'estabilitat política, feien circular les directrius del govern i facilitaven el pagament d'impostos⁽⁴⁾. Aquestes funcions havien de ser apreciades per les autoritats en un moment de crisi de la monarquia absoluta com va ser el regnat de Carles IV.

EL NEGOCI DE BOTIGUER

Els gremis de comerciants de teixits eren importants dins la diversificació de les activitats econòmiques. A poblacions com la Bisbal, estaven aplegades en una única corporació, i encara en la mateixa botiga, especialitats mercantils que en una gran capital estaven separades: el comerç dels

(3) ACA. Audiència. Volum 1171. Consultes de 1806, fols. 14-15.

(4) MOLAS RIBALTA, *Los gremios barceloneses del siglo XVIII* Madrid 1970, pp. 185 i ss. Les idees favorables als gremis havien tingut el seu principal defensor en l'historiador Antoni de Capmany i Montpalau, d'origen guixolenc. Les ordenances del gremi de sastres de Barcelona de 1807 repetien l'argumentari. Els gremis asseguraven una «más fácil distribución de las cargas... más lucidas las funciones públicas... mejor policía de un numeroso vecindario». Biblioteca de Catalunya. Junta de Comerç. Imp. 201/14.

teixits de llana, els de seda, tel·les i mercers. A aquest darrer s'afegia tradicionalment la «quincalla», Així ho definia per aquells mateixos anys el gremi que s'havia reorganitzat a Barcelona amb el nom de mercaders a la menuda. El seu treball consistia en la venda de «paños y toda especie de artefactos de lana y estambre, telas, lienzos de seda, quincallería y demás»⁽⁵⁾.

La terminologia tradicional catalana per als venedors de teixits era la de «botiguer»; i encara s'especificava si es tractava d'un «botiguer de draps», o sigui de teixits de llana, o bé d'un «botiguer de tel·les, sedes i mercers», anomenat generalment mercer. En castellà, a finals del segle XVIII s'havia difós la denominació de «tenderos de paños», i aquesta fou l'aplicada als botiguers de la Bisbal.

Una generació abans, els gremis de botiguers de draps i teles de Catalunya havien aconseguit, mitjançant pagament, la supressió d'un impost d'origen medieval, anomenat La Bolla. A més dels qui estaven organitzats en gremis, botiguers individuals, entre ells els de la Bisbal, participaren en el moviment. Amb la finalitat de pagar l'equivalent de l'impost suprimit es va fer el 1778 una evaluació d'existències de les botigues de teixits de Catalunya. En aquella data hi havia a la Bisbal 18 botiguers de tel·les, els quals declaraven existències per valor de 225.000 rals. Dins el partit de Girona, la Bisbal es trobava en tercer lloc pel nombre de botiguers (cinc), només ultrapassada pels sis que hi havia respectivament a Girona i a Banyoles. En canvi, estava en primer lloc pel valor de les existències (215.000 rals), mentre Girona no arribava als 183.000⁽⁶⁾. No hi ha cap coincidència entre el cognom dels botiguers de 1778 i els signants del memorial de 1806, la qual cosa ens parlaria d'una escassa consolidació del comerç de teixits a la població, almenys pel que fa a persones o famílies que s'hi dediquessin.

Coneixedors que els gremis eren blasmatos pels governants il·lustrats com un monopoli, els botiguers de la Bisbal prometien acollir dins la nova corporació els menestrals de la població que fins aleshores venien aquella mena de productes, mentre contribuïssin a les despeses generades pel procés de constitució del gremi. Es tractava, d'una banda, de menestrals que venien productes fabricats per ells mateixos, com els paraires i els calceters, i de l'altra dels venedors a la menuda anomenats «*quinquillaires*». En ambdós casos es tractava de grups situats econòmicament i socialment per sota dels botiguers de teles, però que arreu els representaven, com també els sastres, una possible competència, que calia neutralitzar.

(5) MOLAS, *Los gremios*. pp.287-288.

(6) PIERRE VILAR, *Catalunya dins l'Espanya moderna*, IV, *La formació del capital comercial* Barcelona 1968, pp. 196.

LES ORDENANCES DE GIRONA

Per regir la vida pública del nou gremi de botiguers de la Bisbal es proposava l'adopció pura i simple de les ordenances del gremi corresponent de Girona. En aquesta ciutat existia un gremi de mercaders de teixits de llana i tel·les, que el 1578 s'havia separat d'una confraria més àmplia, que incloïa guanters, bossers, agullers, corretgers, en una mescla molt similar a la confraria dels «*julians*» de Barcelona. Aquell gremi havia estat extingit el 1785 per l'Audiència del Principat a instàncies del mateix Ajuntament, seguint els criteris de política econòmica que aleshores s'orientaven vers la llibertat de comerç. El gremi de botiguers de Girona es considerava inútil i contrari a la «libertad natural de comercio». A més, es pensava que el nombre d'agremiats era insuficient. Tanmateix, va ser restablert el 1796, amb dotze mestres, i el 1798 se li concediren noves ordenances⁽⁷⁾. Aquestes foren adoptades pels botiguers de la Bisbal al peu de la lletra.

El seguiment de les ordenances gironines era tan complet que en el document que es troba a l'Arxiu de la Corona d'Aragó s'hi copiaren els noms dels botiguers de Girona, en lloc dels fundadors dels gremis de la Bisbal (article 11).

Les ordenances proposades pel nou gremi de botiguers de la Bisbal seguia una estructura clàssica⁽⁸⁾. El primer article es referia a l'advocació religiosa. El patró del gremi era sant Antoni de Pàdua. Però durant el segle XVIII els il·lustrats havien criticat l'excessiu nombre de festes religioses, sobretot en països catòlics, com una causa del seu endarreriment econòmic. Més en concret s'havia criticat les festes patronals de gremis i confraries, que produïen grans despeses i ulteriors endeutaments. Des d'aquesta perspectiva s'entén millor que l'ordenança recomanés que la festa patronal se celebrés el diumenge posterior al 13 de juny, i que es limitessin les despeses. No s'havien de gastar més de 15 lliures, i això mentre hi haguessin fons col·lectius.

Altres articles reglamentaven l'atenció espiritual als moribunds, mestres del gremi i a les seves dones. Assistirien al darrer combregar quatre agremiats, seguint un torn, amb atxes de cera blanca, tot a despeses del comú. Es recordava l'obligació d'assistir a les exèquies tota la estona que duressin, i s'establia la celebració d'un aniversari comú a l'any per l'ànima dels difunts (articles 17-19). Llegint entre línies podem pensar que no cra

(7) Biblioteca de Catalunya. Fons de la Junta de Comerç. Lligall 37, nº.9, 5. «Informe de la Comisión de gremios acerca de las ordenanzas de mercaderes de paños y lienzos de Gerona».

(8) PERE MOLAS RIBALTA, *Economia i Societat al segle XVIII*, Barcelona 1975, pp. 48-51.

gaire espontània la solidaritat entre agremiats en el moment de la mort, i que les formes tradicionals de religiositat pública anaven decaient.

Una part de les ordenances s'ocupava de l'organització institucional del gremi. La junta general del gremi se celebraria el dia de cap d'any. En ella s'elegiria els dirigents del gremi: els prohoms i el clavari. El primer càrrec gremi duia el títol de prohomo major. Es recordava l'obligació d'assistir a la junta i d'acceptar els càrrecs de prohomo o de clavari (articles 2-4). L'article 20 definia les obligacions d'andador, una mena de conserge del gremi, que pertocaven al mestre més jove.

L'ACCÉS AL GREMI

En totes les ordenances gremials era fonamental la reglamentació del sistema d'accés al gremi. Els botiguers de la Bisbal establien un període de tres anys d'aprenentatge i dos de fadrinatge (article 8é). Podem comparar aquestes disposicions amb les existents per aquells mateixos anys en els gremis d'Igualada, que han estat estudiats de manera sistemàtica⁽⁹⁾. La durada era inferior en el cas de la Bisbal.

Els aprenents havien de presentar la fe de baptisme, i si eren forasters també la dels pares, i la certificació *de vita et moribus*. El mestre estava obligat a comunicar l'admissió de nous aprenents als prohoms en el termini d'un mes i una setmana. Els aprenents havien de pagar deu lliures i els fadrins tres (article 10).

L'examen de mestria se celebraria davant el conjunt del gremi, però es nomenarien uns mestres examinadors. L'objecte d'un examen de mestria per un gremi de botiguers no podia ser pas, per la pròpia naturalesa de l'ofici, una «obra mestre», un objecte, sinó la verificació dels coneixements exigibles per «lo ofici i art de mercader». En el gremi de botiguers de tel.lers de Barcelona, es deia:

«Les preguntes se reduïxen a la pràctica de les mesures d'Europa, los pesos, fer regular varies monedes i combinar estas per medi de los canvis».

A més del lògic coneixement de la merceria i quincalla. En un posterior projecte d'ordenances (1835) es demanava que l'aspirant a ingressar en el gremi sabés llegir i escriure, i estigués «regularmente instruido en las cuatro reglas de cuentas»⁽¹⁰⁾. En el cas de la Bisbal es demanaven exercicis de càlcul, la presentació del resum d'un balanç general, reducció de canvis,

(9) PEREMOLAS RIBALTA, «Els gremis d'Igualada a la fi de l'Antic Règim», *Miscel.lànea Aqualatensis*, 2, Igualada 1974, pp. 141-149.

(10) BC. Junta de Comerç. Lligall 36,16. Institut Municipal d'Història de Barcelona. Gremis. 21-7, fols. 153 i s, article 2on.

peses i mesures, i «las quatro reglas principales de la aritmética» (article 9é).

Les taxes d'ingrés eren fortes. Nogensmenys que 100 lliures catalanes al comptat. Era una quantitat molt més elevada que les exigides pels gremis igualadins. En vista d'això era poca cosa donar una lliura i un sou a l'andador, i pagar l'assistència de l'escrivà i de l'agutzil. Com era habitual, els fills i gendres de mestres gaudien d'una substanciosa rebaixa. Ells només havien de pagar 25 lliures.

L'article sisè de les ordenances definició els productes propis del gremi. Corresponia als seus integrants la venda a l'engròs i a la menuda de tota mena de teixits: de fil, de cotó o de mescla, de llana i seda, i també la quincalla. Els qui venguessin aquests productes sense estar agremiats pagarien una multa de deu lliures. Tanmateix, els menestrals veïns de la població podrien vendre lliurement els objectes que frabriquessin. Els agremiats no podrien practicar la venda ambulat (article 13), ni tenir més d'una botiga.

Les vídues podien conservar les botigues, mentre no es tornessin a casar i conservessin el cognom de llurs marits. No podien deixar el nom social perquè l'utilitzés una altra persona. Els fills serien acceptats com a mestres quan fessin 16 anys (article 15). Sembla que les ordenances gremials no havien adaptat la legislació estatal que ja el 1790 havia autoritzat les segones noces de les vídues d'un mestre fora de mateix ofici⁽¹¹⁾.

GREMIS DE BOTIGUERS

El projecte de formació del gremi de botiguers de tel.les de la Bisbal no va ser un fet aïllat ni discordant. Altres gremis de botiguers foren fundats aquells anys. El 1798 a Vic s'uniren botiguers i passamaners. Els primers pagaven un total de 70 lliures per despeses de mestria (però només 10 lliures els fills de mestre). El mateix 1806, els botiguers de teixits de Tarragona presentaren les seves ordenances, i l'any següent els de Berga⁽¹²⁾.

Malgrat crítiques, se seguien presentant ordenances de gremis per la seva aprovació. El 1805 ho feren els següents gremis de Barcelona: manescals, teixidors de lli i cotó, adroguers, baistaixos, taloners, fadrins

(11) *Novísima Recopilación*, Llibre VIII, Títol XXIII, Llei XIII. Reial decret de 20 de gener de 1790. Tanmateix, els tallers havien d'estar regits per un mestre del gremi.

(12) ACA, Audiència. Cartes acordades de 1807, fols. 680 i ss. «Ordenanzas que habían formado para erección de gremio diecesiete tenderos de la villa de Berga». L'article sisè definia com a objecte de la venda dels botiguers les «ropas de lana, seda, hilo, algodón, lencería y demás quincalla».

forners; a més dels espartenyers de Reus. El 1806 fou el torn dels sabaters de Lleida i de Valls i dels sastres de Barcelona.

Després de la Guerra del Francès, a partir de 1815, la Junta de Comerç de Barcelona, en virtut d'ordres del rei, va examinar les ordenances dels gremis de Catalunya que els eren presentades per la seva revisió i reforma. Entre ells es trobaven els botiguers de tel·les de Reus, Girona, Granollers i Tortosa⁽¹³⁾. Dins aquest moviment de conjunt pren el seu ple sentit el projecte d'ordenances dels botiguers de la Bisbal.

(13) Biblioteca de Catalunya. Fons Junta de Comerç. Lligall 37. «Mercaderes de paños, lienzos y quincalla» de Reus, «mercaderes de paños y lienzos» de Gerona, «tenderos de paños y quinquilleros de Granollers», «confiteros, cereros y tenderos de paños y lienzos» de Tortosa.